

თარგმანი

ჟორჟ შტაინერის, პოლ დე სინეტის და ალექსი ტადიუს საშუბრის ადაპტირებული თარგმანი

ჟორჟ შტაინერი – კემბრიჯის უნივერსიტეტის ფილოსოფოსი, ესეისტი. იგი არის აგრეთვე 2005 წელს გამოცემული წიგნის „ფიქრები ევროპის შესახებ“ ავტორი

პოლ დე სინეტი – წიგნისა და ლიტერატურის დეპარტამენტის დირექტორი

ალექსი ტადიუ – ოქსფორდის ფრანგული სახლის დირექტორი

ამ სამ ადამიანს შორის საუბარი მიმდინარეობს ინტერვიუს სახით. რესპონდენტი, რა თქმა უნდა, ჟორჟ შტაინერია.

კითხვა: თქვენს მიმოხილვაში თქვენ აირჩიეთ ევროპა, რომელიც განსაკუთრებით მდიდარი და ქაოტურია თავისი ისტორიის გამო. რატომ?

პასუხი: მიუხედავად იმისა, რომ შეკითხვა საკმაოდ პირადულ საკითხს ეხება, იგი მაინც სიამოვნებით პასუხობს და ასახელებს მიზეზებს:

პირველი პირადულია. 1974 წელს მას მიანიშნეს, რომ კემბრიჯში აღარ ექნებოდა არანაირი ოფიციალური მომავალი შედარებითი ლიტერატურის სასწავლებლად. სწორედ ამ დროს მან მიიღო ძალიან კარგი შეთავაზება ერთი ამერიკელი პროფესორისაგან. შტაინერის მეუღლე წარმოშობით ნიუ-იორკიდან იყო და ამიტომ მას კიდევ ერთით მეტი მიზეზი ჰქონდა, რომ დასთანხმებოდა შემოთავაზებას და დაეტოვებინა ევროპა, მაგრამ იგი მაინც ყოყმანობდა, ამიტომ დაელაპარაკა მამამისს. მამამ მოუსმინა და მშვიდად უპასუხა, რომ გადაწყვეტილება მისი მისაღებია, მაგრამ ევროპის დატოვება და ამერიკაში გადასვლა ნიშნავს, რომ ჰიტლერმა გაიმარჯვა. ჰიტლერმა მართლაც დაიფიცა, რომ ებრაელები ვერ შეძლებდნენ შეენარჩუნებინათ სიცოცხლე ევროპაში. იგი ძალიან კარგად მიხვდა, რისი თქმა სურდა მამამისს და მიიღო გადაწყვეტილება დარჩენილიყო ევროპაში. ცოტა ხნის შემდეგ მას შესთავაზეს ზო-

გადი ლიტერატურის კათედრა ქენევაში. იგი წავიდა ქენევაში დატვირთული მუშაობის 25 წლიანი გამოცდილებით.

მეორე და მთავარი მიზეზი, რის გამოც მან უარი თქვა ამერიკაში გამგზავრებაზე, იყო ის, რომ იგი ევროპაში ეწეოდა პოლიგლოტის ცხოვრებას: შტაინერი ასწავლის და შრომებს აქვეყნებს 4 ენაზე, ცხოვრობს გერმანიაში, ინგლისში, საფრანგეთსა და იტალიაში. მას ძალიან გაუჭირდებოდა, როგორც თვითონ უწოდებს, ამერიკული „მონოგლიტიზმის“ ატანა. მას თვალახვეულს შეუძლია გითხრათ, თუ სად იმყოფება დაახლოებით 20 კმ-ის ფარგლებში ევროპაში. ევროპაში არის სხვანაირი სურნელი, აქცენტები და უსასრულო სიმდიდრე. მიუხედავად იმისა, რომ ნიუ-იორკი და კალიფორნია დიდი ხელამაზის შტატებია, შეუძლებელია მიხვდე, რომელ სასტუმროში ხარ. რა თქმა უნდა, თავისუფალი და ღია სივრცე დიდი ძალაა, მაგრამ მისთვის ღმერთი ცოტა უფრო დეტალებშია და ეს არის ევროპის გენია.

კითხვა: როგორ უნდა განისაზღვროს და გაძლიერდეს ეს მულტილინგვიზმი ისე, რომ იგი „მონოგლიტიზმმა“ არ განდევნოს?

პასუხი: ფაუნისა და ფლორის სიკვდილი აღიარებულია და ცუდია, მაგრამ ენის სიკვდილიც სერიოზულია, შეიძლება უფრო მეტადაც სერიოზული, ვიდრე რომელიმე სახეობების გაქრობა. ენა, რომელიც კვდება, საბოლოოდ ქრება. ყოველწლიურად 100 თუ 120 ენა კვდება მსოფლიოში. თითოეული ენა უნიკალური და უსაზღვროდ მდიდარია. ადამიანის გამოცდილება სხვადასხვანაირად აისახება თითოეულ ენაში.

ანგლო-ამერიკელის პლანეტარული ტრიუმფი არ არის მხოლოდ ეკონომიკური, პოლიტიკური, სამხედრო სიძლიერის მაჩვენებელი ფაქტორი 1945 წლის შემდეგ. ამ დროისათვის ანგლო-საქსონების ლინგვისტიკური დომინაცია თითქმის გლობალურია მაშინ, როდესაც ფრანგულმა ასე უკან დაიხია. ანგლო-ამერიკულის შესწავლა სწრაფად ხდება. თუ პოლ ვალერის დაფუძვრებით, ინგლისურის სწავლა შეიძლება 20 საათში. საბედნიეროდ, ფრანგულის შესწავლა არ შეიძლება ასე სწრაფად. მეორე მხრივ, ანგლო-ამერიკული შეიცავს იმ იმედს, რომელიც დაკავშირებულია დასავლეთისკენ მოგზაურობის დაპირებასთან. სხვა ენების შესწავლა კი დაკავშირებულია მოწყენილობასა და ტანჯვასთან. ეს არის ანგლო-ამერიკულის დიდი სიძლიერე.

დღეს ინგლისურს სწავლობენ რუსეთში, ჩინურ სკოლებში და ა.შ. თურქი პილოტი, რომელიც უნდა დაეშვას სეულში, ლაპარაკობს ინგლისურად, ასევე ლაპარაკობენ ინგლისურად სადისპეტჩერო პუნქტები, ჰიროსიმას უნივერსიტეტის ჟურნალი შედგენილია ინგლისურად. კაფკა უნდა ყოფილიყავი, რომ მოგეწონა ყველაფერი ეს, მაგრამ ეს ერთადერთი შანსია ახალგაზრდა იაპონელი მაძიებლისათვის მისი შრომების გამოსაცემად. ყველაფერი მოაქვს მოთხოვნილებას. ინგლისური გახდა ისეთივე სამეცნიერო ენა, როგორც წინათ ლათინური იყო ევროპაში XVII საუკუნის ჩათვლით. ინგლისური გახდა სამეცნიერო ენა და სწორედ ამიტომ ბატონობს ჩვენს დღევანდელ ტექნოლოგიურ სამყაროზე, კომპიუტერებიც კი ინგლისურად ლაპარაკობენ. კომპიუტერი რომ ბანგლადეშში გამოეგონებინათ, ის სულ სხვანაირად ილაპარაკებდა. ეს მთავარია, რადგან ეს ნიშნავს, რომ ბაეშეი, რომელიც იწვევს კომპიუტერის გამოყენებას, უკვე ლაპარაკობს ანგლო-საქსონურად.

კითხვა: როგორი მომავალი შეიძლება ვუწინასწარმეტყველოთ ამ ინგლისურ-საქსონურ ლინგვისტიკას?

პასუხი: 1. ანგლო-ამერიკული იშლება, ქუცმაცდება ნელა, მაგრამ საფუძვლიანად. ამ ჰიპოთეზის თანახმად შეიძლება გამოიჩნდეს ნიგერიული, კანადური, ახალ ზელანდიური, ავსტრალიური, კარიბული და ა.შ. ინგლისურის დექსიკონები და ბუნებრივია, ენები ხელახლა გახდებოდა ნაწილობრივ ადგილობრივი ენები.

2. მეორე შესაძლებლობა არის ის, რომ სხვა ენა შეცვლის ინგლისურს როგორც პლანეტის ენა. ზოგიერთი ფიქრობს, რომ ეს იქნება ჩინური, მაგრამ ის ხომ ძნელი ენაა. შესაძლებელია ეს იყოს ესპანური, რომელიც დღეს ერთადერთი კონკურენტია ანგლო-საქსონურისა. იგი დინამიურია და პროგრესირდება. დღეს ღოს-ანჟელესი ესპანოფონიური ქალაქია და სან-ფრანცისკოც უახლოვდება მას. ლათინური ამერიკის 280 მილიონი ესპანურს ლაპარაკობს, ბრაზილიის გარდა.

3. მესამე ვარაუდი უკავშირდება ინდოეთს და მის გაძლიერებას. ინდოეთი მოსახლეობის რაოდენობით ჩინეთს გაუსწრებს 2050 წელს. პრობლემა ისაა, რომ ამჟამად ინდოეთში 480 ენა თანაარსებობს. თუ კი ჰინდური, რომელსაც გააჩნია დინამიკა და მეცნიერული გაბარიტი, გაძლიერდება, ანგლო-საქსონურის დაცემა შესაძლებელია.

მაგრამ სინამდვილეში არავინ იცის, რა მოხდება, ეს მხოლოდ ვარაუდებია. დღეს მხოლოდ შეიძლება ითქვას, რომ სხვა ენები, რომლებიც იბრძვიან სიცოცხლის შესანარჩუნებლად, თავს მდარედ იცავენ.

კითხვა: თუ გაგვარძლებთ პოლიგლოტიზმის იდეას, თქვენ ზუსტად ამბობთ, რომ ევროპის გაგება შეუძლებელი იქნება, თუ არ გამოვალთ კონკრეტული იდეებიდან (ლაპარაკია კონფერენციაზე, რომელიც ეხებოდა „ფიქრებს ევროპაზე“).

ამ კითხვაზე რესპონდენტი ორ შესაძლებელ პასუხს იძლევა. ევროპული პოლიგლოტიზმი ევროპის დაშლასაც ნიშნავს. ჩნდება სიძულვილი, ზიზღი, ეჭვიანობა, ნაციონალიზმი, თუმცა ეს შეგარძნებებიც ლინგვისტიკაა. ყველაზე ტრაგიკული, რაც ევროპაში მოხდა, ეს არის ბასკების შემთხვევა. ლინგვისტიკური სიძულვილის მაგალითია ბელგია. ლუვენის უნივერსიტეტი ლინგვისტიკურად დაყოფილია.

ევროპული მულტილინგვიზმის როლი ღრმად ორაზროვანია. თუ რეალური ესპერანტო დაეხმარებოდა ევროპას ერთმანეთის გაგებაში, იგი უსაზღვროდ გადარბილებოდა კულტურული, შემოქმედებითი და ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით.

კითხვა: რას ნიშნავს დღეს ევროპისათვის ათენი-იერუსალიმის მემკვიდრეობა?

პასუხი: ათენისა და იერუსალიმის ორმაგი მემკვიდრეობით, ერთდროულად კონფლიქტურიდან და სინკრეტულიდან, წარმოიშვა ევროპაში ყველა სახის თეოლოგიური, ფილოსოფიური და პოლიტიკური არგუმენტაცია. იყო ევროპელი, ეს ნიშნავს შეეცადო შეათანხმო მორალურად, ინტელექტუალურად და ეგზისტენციალურად მტრული იდეები, მოთხოვნები. არა მხოლოდ ათენისა და იერუსალიმის მემკვიდრეობამ შექმნა ევროპა, არამედ ეს საფუძველია მთელი დასავლეთის ცივილიზაციისა. თუმცა ატიკურ და ებრაულ იდეალებს შორის კომპრომისები არასოდეს ყოფილა ადვილი. ალბათ, ამ ორი მემკვიდრეობის გაერთიანების სიძნელის გამო, თანამედროვე ცივილიზაცია მათ დაშორდა. ათენ-იერუსალიმის დუეტი წარსულს ეკუთვნის. დღეს ბევრი რელიგიური ფანატიზმია და არა რწმენა.

დღეს პოპის, როკის, ჰიპ-პოპის სამყარო ახალგაზრდობისათვის იმდენად უნივერსალურია, რომ ერთსა და იმავე დროს ვლადივოსტოკში, რიო დე ჟანეიროში და პატაგონიაში მდურიან ერთსა და იმავე ჰიტს, ცეკვავენ ერთსა და იმავე ცეკვას.

ვერც ერთმა კლასიკურმა კულტურამ ვერ შეძლო ამის შეჩერება.

ათენი და იერუსალიმი დამოკიდებულია მეხსიერების ხელოვნებაზე. ღირებულებათა გადაცემა ხდება გულიდან. დღეს, ინფორმატიკის ერაში, აღარ სწავლობენ გულით, რადგან კომპიუტერი შეიცავს იმაზე მეტს, ვიდრე ყველა ადამიანის გაერთიანებული ტვინი.

კითხვა: იდეების მოძრაობაში არის ალბათ, დადებითი ასპექტი?

პასუხი: მართლაც არსებობს დადებითი ასპექტი, რადგან სწორედ კულტურებს, ენებსა და რელიგიებს შორის არსებულმა სიმბიოზმა შექმნა ევროპა. მაგრამ ჩვენ არაფერი ვიცით ხანგრძლივ შერევაზე. ჩვენ აღმოვჩნდით ეთნიკური ჯგუფების შემცირებასთან, რასობრივ სიძულვილთან, თითქოს მთელ ევროპაზე გადაიჭიმა გეტო.

კითხვა: დღეს ვხედავთ ევროპული ლიტერატურის მრავალრიცხოვან ისტორიებს, ევროპული ფილოსოფიის ლექსიკონებს. თქვენ, რომელიც ასე დიდხანს ასწავლიდით ლიტერატურას, ფიქრობთ, რომ რეალურად არსებობს ევროპული ლიტერატურა, რომელიც დაიყვანება ეროვნული ლიტერატურის შეჯამებამდე. არ არის ლექსიკონი, სადაც ჩაჩრილი არ იყოს ლიკენსი, რასინი, შექსპირი და ა.შ.

პასუხი: ერთ დღეს ერთმა ჟურნალისტმა ჰკითხა გენერალ დე გოლს, ვინ იყო სამი ყველაზე დიდი ევროპელი მწერალი ევროპაში. დე გოლმა უყოყმანოდ უპასუხა – დანტე, გოეთე და შატობრიანი. ჟურნალისტს გაუკვირდა, რომ დე გოლმა შექსპირი არ დაასახელა, რაზეც მან უპასუხა: „თქვენ თქვით ევროპელი მწერალი“, და ის მართალიც იყო, რადგან შექსპირი უნივერსალურია, და ის არ არის ევროპელი მწერალი.

ევროპის პირველი ლინგვა ფრანკა ლათინური იყო თითქმის I მსოფლიო ომამდე. როდესაც ლათინური ენა გაქრა ხმარებიდან, პირველი კონტრ-ფენომენი დაიწყო ოსკარ უაილდმა: მან ფრანგულად დაწერა „სალომე“ და სხვა ტექსტები, შემდეგ იყო კონრადი, რომელმაც მიატოვა პოლონურად წერა ინგლისურის გამო, და იწყება ძალიან დიდი პერიოდი, რომელმაც მოგვცა ნაბოკოვი, ბეკეტი, ბორჟი და სხვები, რომლებიც მრავალ ენაზე წერენ. ეს ბილინგვიზმი საოცრებაა, რომელიც უპირისპირდება გულუბრყვილო სტერეოტიპს, რომელიც მოითხოვს, რომ დიდი პოეტი თუ დიდი მწერალი უნდა წერდეს თა-

ვის მშობლიურ ენაზე. ნაბოკოვის ამერიკული ერთ-ერთი დიდი ქმნილებაა, ხოლო ბორჟის ინგლისური პოეზია საოცრებაა.

თუ შესაძლებელია, რომ იყოს უფრო და უფრო მეტი ლიტერატურული ინტერლინგვა, ეს იქნებოდა ერთდროულად საინტერესო და უზომოდ პოზიტიური. მაგრამ, მეორე მხრივ, ეს დიდი დანაკლისი იქნებოდა იმ თვალსაზრისით, რაც ეხება ენის უნივერსალურ გენიას ამა თუ იმ სამყაროს გადმოსაცემად.

კითხვა: ეს ნიშნავს, რომ ევროპული ლიტერატურა განიცდის უკან სვლას?

პასუხი: მე არ მჯერა ევროპული ლიტერატურის, მე მჯერა ანგლო-ამერიკული ლიტერატურისა.

კითხვა: პესიმისტურად ხართ განწყობილი ევროპის მიმართ.

პასუხი: არა, რადგან შტაინერს ჰგონია, რომ მომავალი მეტად საინტერესო იქნება. იგი თვლის, რომ ჩვენი დროის ერთ-ერთი დიდი ფსიქოლოგიური კრიზისი გამომდინარეობს იქიდან, რომ არ ვაძლევთ ახალგაზრდებს დიდი შეცდომის დაშვების შანსს. ამიტომ მათ არასოდეს არ ექნებათ სრულფასოვანი ცხოვრება. ჩვენს თაობა ჰქონდა დიდი შეცდომების დაშვების შანსი. ჩვენს ახალგაზრდობაში ჩვენ შეგვეძლო გვეჩხუბა, მიგვეძღვნა ჩვენი სიცოცხლე სიონიზმისადმი, კომუნიზმისადმი, სოციალიზმისა თუ ფაშიზმისადმი. ეს იდეოლოგიები, რა თქმა უნდა, იყო საშინელი შეცდომები, მაგრამ განა კიდევ უარესი არ არის არ დაეშვა შეცდომა ყმაწვილობაში?

ნიკარაგუაში ომის დროს მან უთხრა თავის მოსწავლეებს, რომ მათი მამები და ბაბუები წავიდოდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ იქ სიკვდილი ელოდებოდათ, და მათ ჰკითხა, რომელიმე მათგანი წავიდოდა თუ არა ნიკარაგუაში. მათი პასუხი იყო კოლექტიური წერილი – თუ ისინი წავიდოდნენ საომრად მემარცხენეებისათვის, ისინი დაიხოცებოდნენ საშინელი სტალინიზმისათვის, მაგრამ თუ იომებდნენ Contras-ს წინააღმდეგ, მაშინ სიცოცხლეს გასწირავდნენ FBI-სა და CIA-სთვის. ეს კი ნიშნავს, რომ გასწირავდნენ სიცოცხლეს ასევე საზიზღარი ნეოფაშიზმისათვის. მათ დაასკვნეს “We will not be had again”, რაც ძალიან ძნელი სათარგმნი გამონათქვამია, ანუ სტუდენტები მათ არ მისცემდნენ უფლებას მახეში მოემწყვდიათ ისინი. ეს არ იყო ცინიზმი, ეს უფრო შორსმჭვრეტელური სიმშვიდე იყო. საშინელებაა იცოდე ეს 19 წლის ასაკში. მერე რაღა

უნდა ქნა? თუ ახალგაზრდებს ვერ ვასწავლით შემოქმედებით სიგიჟეს, რა საჭიროა მაშინ სწავლება?

კითხვა: თქვენ ამბობთ, რომ ევროპამ თითქმის დაკარგა იდეალი, რომ ის გახდა კომერციული კონსტრუქცია. ევროპული დონის უნივერსიტეტს შეუძლია შეასრულოს რაიმე როლი?

პასუხი: ბრიუგეში არის კოლეჯის მსგავსი ევროპული უნივერსიტეტი. როცა ის დააარსეს, დიდი იმედების მომცემი იყო, მაგრამ არ გამართლდა. თუმცა იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ გამართლდეს. კმარა გაღარიბება, სტანდარტიზაცია, პლანირება. სტანდარტიზება გაღარიბებას ნიშნავს. ევროპა არის ძნელი პოლიტიკური პროექტი კულტურაში წამოჭრილი პრობლემებით. ევროპელები დაიღალნენ თავიანთი მძიმე წარსულით. ყოველ ფეხის ნაბიჯზე გამოჩენილ ადამიანთა მემორიალური დაფები გვაგონებს ადამიანთა ხოცვა-ჟლეტას, ტანჯვას, ზიზღს და მსხვერპლთა საუკუნებს. ყველგან მონუმენტებია, რომლებიც გვაგონებს ინდივიდუალურ თუ კოლექტიურ მკვლელობებს.

კითხვა: თქვენ ამას უწოდებთ მოგონებათა სუვერენიტეტს, ეს ძალიან ლამაზი გამოთქმაა.

პასუხი: არასოდეს არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ჩვენ გადავიტანეთ ორი მსოფლიო ომი, რომლებიც ევროპულ სამოქალაქო ომებს წარმოადგენენ. არის გაკვეთილები, რომლებიც ჯერ კიდევ შეიძლება მივიღოთ ევროპისგან – სულიერი თუ ტოლერანტული გაკვეთილები. ევროპამ შეიძლება შეძლოს და გახდეს ჰუმანიზმის ყაიდის ლაბორატორია, რათა შეეცადოს და გადაარჩინოს ის, რისი გადარჩენაც შეიძლება წარსულიდან. მაგრამ ეს ძნელი წამოწვევაა. თუ ევროპას ისევ შეუძლია გაკვეთილების მიცემა, ეს ნამდვილად არ იქნება ძალის თუ ბატონობის გაკვეთილები. ამჟამად ევროპას ხლეჩს ზიზღი და სიძულვილი, რომლის შეჩერებაც აუცილებელია. ბალკანეთში უსიამოვნების აღმოსაფხვრელად ევროპას დასჭირდა ამერიკელების მოხმობა. ამერიკის სიძულვილს ევროპის მიმართ აქვს ღრმა და გამამართლებელი მიზეზები. მოსალოდნელია ევროპაში აღდგეს მძვინვარება, მონტენეგრო და სლოვენია აფეთქების ზღვარზეა, თურქეთი უარს ამბობს ხელი მოაწეროს ადგილობრივ და ტექნიკურ შეთანხმებას ჩრდილო კვიპროსში. თუ ეს ნიშნავს, რომ ევროპამ მოათავა თავისი სავალი გზა და მას აღარ აქვს ავტონომიური მომავალი, მაშინ ეს

შეესაბამება ზემო ხსენებულ ცივილიზაციათა და იდეოლოგიების სიკვდილს.

აბსურდულია იმის დაშვება, რომ ევროპა შეძლებს მეტოქეობა გაუწიოს ამერიკის შეერთებული შტატების ეკონომიკურ, სამხედრო და ტექნიკურ სიძლიერეს. უკვე აზია და განსაკუთრებით ჩინეთი ევროპის გასწრების გზაზე დგას დემოგრაფიული, ინდუსტრიული და, ბოლოს, გეოპოლიტიკური სიდიდის თვალსაზრისით. ევროპის იმპერიალიზმისა და დიპლომატიური ჰეგემონიის ეპოქა ისევე გაქრა, როგორც რიშელიესა და ბისმარკის სამყარო. ევროპას აღარ უნდა ჰქონდეს იმის პრეტენზია, რომ ძლიერია და უნდა შეეცადოს შეინარჩუნოს თავმდაბლობა და სულიერი სიმხნევე.

COLLECTION I' PENSER Y'EUROPE

Diversité et culture, Paris 2007

შტაინერი, 2007 - George Steiner, Entretien avec Paul de Sinety et Alexis Tadié. P. 76-88

თარგმანი და ადაპტირება ეკუთვნის ეთერ მელქაძეს